

Opinnäytetyö (AMK)

Media-alan koulutus

Journalismi

2017

Sami Nurmi

KUVIA KAUHUISTA VAI SILOTELTUA TOTUUTTA

– suomalaisviestimien Aleppo-uutisoinnin
kuvituslinja vuonna 2016

Sami Nurmi

KUVIA KAUHUSTA VAI SILOTELtua TOTUUTTA

- suomalaisviestimien Aleppo-utisoinnin kuvituslinja vuonna 2016

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ja analysoidaan suomalaisviestimien kuvitusvalintoja kriisiuutisissa. Aihepiiri on tässä tutkielmassa rajattu Syyrian kaupunki Aleppoon. Päättökysymykseksi on nostettu se, minkälaiseen rooliin ihmiset ovat nousseet, keitä kuvissa esiintyy, minkälaisessa ympäristössä he ovat sekä mitä kuvissa lopulta näytetään. Tutkimusaineistoksi on kerätty Yleisradiolta, Helsingin Sanomilta sekä Iltalehdeksi yhteensä 141 kuvaa vuoden 2016 Aleppo-utisista.

Nykyisessä mediaympäristössä on mielenkiintoista tutkia niitä piirteitä, jotka suomalaistoimitukset kuvauutisoinnissaan päästävät läpi. Vaikka ulkomaanuutisoinnissa suomalaismediat ovat riippuvaisia kuvatoimistoista, on edelleen huomionarvoista, että toimitukset asettavat itse julkaisukelpoisuuteen vaikuttavat kriteerit. Tässä tullaan samalla siis selvittämään sitä, missä menee tutkimusaineiston kuvien perusteella raja.

Sosiaalinen media ja lähes jokaiselta löytyvä kamerallinen älypuhelin on tuonut kriisit molemmin puolin entistä lähemmäs toisiaan. Kuvien ottajia on entistä enemmän, mutta kuvat myös saavuttavat yleisönsä usein sosiaalisen median kautta sen sijaan, että tapahtumat nähtäisiin uutissivustojen näytteinä.

Tutkielmassa selvisi, että valtaosin kuvatoimistojen materiaaleista peräisin olevissa kuvissa esiintyy yleensä siviilimiehiä tai lapsia. Kuvissa ei juuri näytetä uhreja, mutta sodan tuhot ovat muuten näkyvästi esillä. Kuvissa ei yleensä pyritä vaikuttamaan tunteisiin, mutta toisaalta lasten suhteellisen suuri määrä kuvissa kompensoi tätä.

ASIASANAT:

uutiskuva, kriisiuutinen, valokuva

Sami Nurmi

PICTURES OF HORROR OR AIRBRUSHED TRUTH

- Finnish media's coverage of Aleppo

This thesis examines and analyzes the Finnish media's picture choices in the crises news. The research in this thesis is limited to the Syrian city of Aleppo. The main research question is what kind of role the people have in the pictures, in what kind of environment they are and what is eventually showed in the pictures. The research material has been collected from YLE, Helsingin Sanomat and Iltalehti newspapers, in total of 141 pictures of Aleppo news during 2016.

In the current media environment, it is interesting to examine characteristics of which type of material Finnish media lets through. Although Finnish media is dependent on agencies in international news, it is still noteworthy that the editors themselves set the criteria that determines whether the material is printable or not. This thesis will also examine where the limit goes.

Social media and camera, that is found in almost every smartphone, has brought crises on both sides, closer to each other. There is more and more photographs, on the other hand the pictures also often reach their audience through social media, not through traditional news sites.

This study revealed that in the majority of news agencies' material there are often civil men or children displayed. Pictures do not show victims, but the destruction of war is otherwise prominently displayed. Pictures do not usually intend to influence the emotions, but on the other hand, a relatively large amount of children in the pictures makes up for this.

KEYWORDS:

photojournalism, crisis news coverage, photograph

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VALOKUVAT OSANA JOURNALISMIA	7
2.1 Valokuvat osana journalismia ja uutiskuvan luotettavuus	7
2.2 Kriisiuutiskuvan eettinen ja moraalinen problematiikka	8
2.3 Sosiaalinen media ja kansalaiskuvajournalismi – uhkia ja mahdollisuuksia	9
3 TUTKITTAVIEN JULKAISUJEN ASEMA SUOMEN MEDIAKENTÄLLÄ	12
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	14
4.1 Tutkimusaineisto	14
4.2 Tutkimusmenetelmät	15
5 TULOKSET JA ANALYSOINTI	17
5.1 Kuvien alkuperät	17
5.2 Kuvien henkilöt	18
5.3 Uhrien ja tuhojen näkyminen	22
5.4 Kuvakoot ja henkilöiden ilmeet	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	27
LÄHTEET	29

KUVIOT

Kuvio 1. Kuvan lähde.	17
Kuvio 2. Kuvien henkilöt 1.	19
Kuvio 3. Kuvien henkilöt 1.2.	20
Kuvio 4. Kuvien henkilöt 2.	21
Kuvio 5. Kuvien henkilöt 2.2.	22
Kuvio 6. Tuhojen näkyminen kuvissa.	23
Kuvio 7. Uhrin kuvissa.	24
Kuvio 8. Kuvakoot.	25
Kuvio 9. Kasvojen näkyminen.	26

1 JOHDANTO

Nykypäivänä maailman tapahtumat leviävät ihmisten tietoisuuteen ällistytävän tehokkaasti. Vaikka sosiaalisen median mahdollistama informaation entistä vapaampi leviäminen on ollut arkipäivää jo vuosia, on maailman mukavista ja ikävistäkin tapahtumista tarjolla materiaalia enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Yhä useammin uutisia luetaan jaettuna esimerkiksi Facebookiin, mutta samalla uutisvirtaan sekoittuu myös paljon epämääräisempää amatöörilähtöistä materiaalia, jonka tarkoitusperätkin voivat olla kyseenalaisia. Joka tapauksessa lukijoiden uutisvirtaan sekoittuu samalla entistä enemmän ja lukijan usein sitä tahtomattaan myös sellaista materiaalia, joka näyttää tapahtumista huomattavasti karumman ja kaunistelemattomamman kuvan. Vallitsevassa mediaympäristössä onkin mielenkiintoista tarkastella valtamedioiden julkaisemien kriisi- tai sotauutiskuvien tyypillisimpiä piirteitä.

Opinnäytetyössäni keskityn yhteen tapahtumaympäristöön, Syyrian sisällissodan vuoden 2016 erääseen keskipisteeseen, Aleppoon. Perusteluni aiheajaukselle on se, että yksi tapahtuma-alue tarjoaa tasapuolisen otannan uutiskuvituksen yleisilmeestä. Lisäksi tapahtumat Alepossa ovat olleet suomalaismedioissakin laajasti esillä, joten tutkittavaa materiaalia on tarjolla varsin paljon. Alepposta olisi myös varmasti saatavilla journalistisesti kerättyä voimakkaampaa ja merkityksellisempääkin materiaalia, mutta erinäisistä eettisistä ja lukijakeskeisistä seikoista johtuen niiden käyttö on suomalaisviestimissä lähes poikkeuksetta olematonta. Suomen mediaympäristössä toimitukset tyytyvät yleensä varsin neutraaleihin kuviin.

Innostuin aihepiiristä osallistuttuani vuoden 2014 syksyllä Mediakasvatusseura ry:n järjestämään mediakasvatuksen koulutuspäivään. Mieleepi jäivät erään luennoivan toimittajan perustelut vallitsevaa kuvituslinjaa kohtaan. Hänen mukaansa lukija ei halua maailman tapahtumia luokseen aamiaispöytään liian yksityiskohtaisesti, vaan teksti riittää kertomaan tapahtumat. Itseäni asia alkoi kiinnostamaan yhä enemmän, sillä kuva on äärimmäisen tehokas tapa välittää asioita ja erottamaton osa nykyaikaista tiedonvälitystä. Uutisoinnissa tapahtumat koetaan pääsääntöisesti sitä merkittävämpinä, mitä lähempää ne koskettavat lukijaa. Kuva auttaa samaistumaan, joten kuvalla on myös merkittävä lähentävä vaikutus.

Journalistisesta näkökulmasta Syyrian sisällissota on ollut varsin ennennäkemätön. Ihmisiä kohtaan sota on ollut äärimmäisen raaka ja julma, ja sen tapahtumat sieppauksineen ja murhineen ovatkin karkottaneet ammattijournalistit pitkälti pois läheltään. Pressitunnuksin esiintyminen ei tuokaan suojaa, vaan se on tehnyt journalisteista houkuttelevia kohteita sieppauksille. Oman toimittajan lähettäminen paikalle on riskialtista ja siksi onkin täysin ymmärrettävää, että suomalaistoimitukset uutisoivat sodan tapahtumat pääosin isojen uutistoimistojen tarjoaman materiaalin pohjalta.

Näissä tilanteissa toimitusten harkinnan varaan jääkin se, minkälainen kuva tapahtumista suomalaisyleisölle rakennetaan ulkopuolisen aineiston avulla. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella ihmisten roolia kuvituksessa kiinnittäen huomiota siihen, keitä on kuvattu ja missä yhteydessä tai ympäristössä. Samalla tarkastellaan niitä piirteitä, jotka jäävät kuvituksessa vähemmälle huomiolle. Tutkimusaineistoksi olen valinnut kolme valtakunnallisesti merkittävää mediaa: Yleisradion, Helsingin Sanomat sekä Iltalehden. Näiden verkkosisällöistä olen kerännyt tutkimusaineistoksi yhteensä 141 kuvaa. Sisältöä erittelemällä olen tehnyt tutkimusaineiston pohjalta yhdeksän kuviota, joiden avulla pyrin vastaamaan opinnäytetyöni tutkimuskysymykseen mahdollisimman monipuolisesti.

2 VALOKUVAT OSANA JOURNALISMIA

2.1 Valokuvat osana journalismia ja uutiskuvan luotettavuus

Valokuvan merkitys journalismissa korostui jo viime vuosisadan alkupuolella. Täysin uusi ja kenties merkittävin valokuvauksen aikakausi alkoi, kun saksalainen Oskar Barnack kehitti ensimmäiset prototyypit Leica-kamerasta. Kyseessä oli aikaisempia kameroita huomattavasti pienikokoisempi, 35 millimetrin filmiä käyttävä kamera (International Photography Hall of Fame and Museum 2017). Pienen kokonsa ansiosta myös journalistit alkoivat kantaa kameroita mukanaan ja näin valokuvat vakiinnuttivat asemansa uutistekstin yhteydessä. Myös kuvajournalismi käsitteenä vakiinnutti pikkuhiljaa asemansa.

Visuaalisuuden merkitys journalismissa on kasvanut viime vuosikymmenten aikana (Puustinen ja Seppänen 2010, 6). Vuosisadan aikana kehityksessä ollaan tultu tilanteeseen, jossa käytännössä jokaisella on matkapuhelimeen rakennettu kamera jatkuvasti mukanaan. Kaikenlaiset maailman tapahtumat ovat olleet viimeistään 2010-luvulla kameroiden ulottuvissa lähes järjestäen. Nykyisessä digitaalisessa mediaympäristössä valokuvan merkitys onkin suuri. Verkkoympäristössä myös vähäisempiin uutisiin liitetään usein kuvitusta herättämään lukijan kiinnostusta.

Uutiskuvasta oletetaan yleensä, että sitä ei ole manipuloitu. Viestimillä on manipuloinnin suhteen omia käytäntöjä, joita alalla noudatetaan (Yle 2017). Hyvien tapojen mukaan toimittuna uutiskuvien manipulointi ei yleensä mene valoisuuden säätämistä ja rajaamista, ynnä muita hyvin hienosäätöisiä toimenpiteitä pidemmälle. Sen sijaan uutiskuvien lavastaminen on varsin tavanomaista. Moni uutiskuvissa yleisölle välittynyt tilanne on saatu taltioitua kuvaksi kuvaajan pyydettyä jotain tapahtuman henkilöä toimimaan jollain tietyllä tavalla. Silloinkin on kuitenkin jyrkän paheksuttua ottaa liian vapaita käsiä. Tilanteiden ja henkilöiden oletetaan olevan aitoja (Yle 2017).

Työssään kuvajournalisti toimii kuten tavallinenkin toimittaja. Hänen tapansa kertoa tarina on tekstin, videon tai äänen sijaan pysäytetty hetki, kuva. Kuvajournalismin tärkein eettinen periaate on, ettei kuvalla saa huijata. Niiden on avattava totuudenmukainen näkymä tapahtumista. Lukijan on voitava luottaa erityisesti uutiskuvaan ja myös journalismin ammattilaiset näkevät asian niin, että koko uutismedian uskottavuus riippuu siitä, että lukijat voivat luottaa uutiskuvan aitouteen. Tästä hyvänä todisteena voidaan

pitää voimakkaita reaktioita niitä kuvaajia kohtaan, jotka ovat erehtyneet muokkaamaan kuvia epäkorrektilla tavalla (Puustinen ja Seppänen 2010, 6-7). Viime vuosilta tunnettuja esimerkkejä kuvamanipulaation paljastumisesta ovat Reutersin Adnan Hajj ja Los Angeles Timesin Brian Walski. Hajj lisäsi Irakin pommituksia esittävään uutiskuvaan savupilviä, kun taas Walski leikkasi rauhanturvaoperaatiossa olevan sotilaan kuvasta ja liitti sen toiseen. Molemmissa tapauksissa paljastuminen johti kuvaajan irtisanomiseen. Lukijan huijaamisen lisäksi he asettivat toiminnallaan koko työyhteisön negatiiviseen ja epäluotettavaan valoon. (Puustinen ja Seppänen 2010, 7-8.)

Kuvajournalismissa voidaan erottaa kaksi luottamukseen toisiinsa kytköksissä olevaa näkökulmaa: ulkoinen ja sisäinen luottamus. Ulkoisella luottamuksella viitataan median kuluttajien kuvajournalisteja kohtaan tuntemaan luottamukseen, kun taas sisäisellä luottamuksella tarkoitetaan koko journalistiseen prosessiin osallistuvien kollegiaalista ja ammatillista luottamusta toisiinsa. (Puustinen ja Seppänen 2010, 29.)

Vaikka Suomi on lehdistönvapaudessa mitattuna maailman kärkimaita, on suomalaisten luottamus mediaa kohtaan tulkintatavasta riippuen jopa yllättävän heikkoa. Kun mitattiin ja vertailtiin suomalaisten luottamusta eri yhteiskunnallisiin instituutioihin, lehdistöä kohtaan koki hyvää tai melko hyvää luottamusta 34 prosenttia tutkimukseen vastanneista. Lehdistö sijoittui vertailussa listan pohjalle, vain poliittiset puolueet nauttivat lehdistöä vähemmän luottamusta. (Puustinen ja Seppänen 2010, 26.)

2.2 Kriisiuutiskuvan eettinen ja moraalinen problematiikka

Jako populaari- ja laatulehtiin on eurooppalaisittain lähtenyt siitä, että laatulehdissä kuvilla ei mässäillä (Kangaspunta 2017). Siitä huolimatta on muistettava, että journalismin tärkein tehtävä on välittää tietoa. Jo journalistin ohjeiden ensimmäinen kohta painottaa sitä, että ihmisillä on oikeus tietää, mitä ympärillä tapahtuu (Julkisen sanan neuvosto 2017). Tiedonvälityksen merkitys korostuu entisestään, kun käsitellään ja uutisoidaan niin kansallisesti kuin kansainvälisesti merkittäviä asioita, kuten kriisejä ja sotia. Tällöin tullaan väistämättä sellaisten tilanteiden eteen, joissa joudutaan pohtimaan perusteluja kuvan julkaisemiselle.

Vaikka journalismin tärkein tehtävä on näyttää, mitä maailmalla tapahtuu, saavat toimitukset joskus negatiivista palautetta järkyttyneiltä lukijoilta. Julkaisun kannalta toimitukset ovatkin kiperien kysymysten äärellä: toisaalta pitäisi näyttää, toisaalta taas

ei. Etenkin kriisi- ja sotauutisointien kuvituksessa eettiset ja moraaliset kysymykset ovat läsnä. Valokuva on voimakas väline ja valokuva on aina jollain tapaa kohteensa hyväksikäyttöä (Lehto 2009, 18). Tapahtumien äärellä oleva kuvajournalisti joutuu usein pohtimaan monia eettisiä ja moraalisia pulmia. Mikäli toimii objektiivisesti uskoen uutisarvon periaatteisiin, saattaa kuvajournalisti ottaa kuvia välittämättä siitä, miten raaka aihe on kyseessä. Toisaalta jos kuvajournalisti katsoo, että väkivallan uhrien tulisi saada surra rauhassa ja näin ollen jättää tapahtuman kuvaamatta, saattavat lukijat puolestaan jäädä ilman tärkeää informaatiota. (Lehto 2009, 18.)

Kuvan tapa kertoa tarina on erilainen kuin tekstillä. Länsimainen ajatustapa on monesti tottunut siihen, että kuva kärsimyksestä auttaa luomaan myötätuntoisen suhteen katsojan ja kuvan kohteena olevan henkilön välille (Kotilainen 2015).

Eräs suomalaisista Syyrian kriisiä paikan päältä raportoineista toimittajista on kuvajournalisti Niklas Meltio, joka kertoo Syyrian konfliktin olleen medialle vaikea käsiteltävä. Meltion mukaan Syyriassa sai pitkään tapahtua asioita ennen niiden tuleamista julki mediassa. Meltio itse kertoo kokevansa työssään tärkeäksi raportoida tapahtumista, jotta niihin voidaan myös reagoida. (Meltio 2014.)

Erityisesti poliittisten kriisien ja sotien uutisoinnissa kuvitukseen liittyy mahdollinen epäily kuvan tarkoitusperistä. Toisinaan lukijat kokevat kuvat tarkoitushakuisina, vaikka kuvassa näkyvä tilanne itsessään ei herättäisikään epäilyksiä tapahtuman aitoudesta (Puustinen ja Seppänen 2010, 89). Epäilykset tarkoitushakuisuudesta voivat kohdistua jonkin tietyn osapuolen suosimiseen, mutta aina tilanteet eivät ole niin yksinkertaisia. Esimerkiksi terrori-iskujen uutisointi voi olla propagandavoitto terrori-iskun tekijälle. Julkaisun kannalta tuleekin muistaa se, että vaikka sisältö olisi journalistisista näkökulmista julkaisukelpoista ja maailman tulisi saada nähdä asia, saattaa jokin toimija kääntää tilanteen omaksi voitokseen. Ulkopoliittisen instituutin tutkija Noora Kotilainen muistuttaa, että monessa tapauksessa raakojen kuvien leviäminen on levitystavasta riippumatta omiaan kylväämään kauhua ja näin myös osa terroria. (Kotilainen 2015.)

2.3 Sosiaalinen media ja kansalaiskuvajournalismi – uhkia ja mahdollisuuksia

Sosiaalinen media on tuonut maailman tapahtumat entistä lähemmäs. Tekniikan myötä ihmisillä on mahdollisuus ”vuotaa” kotimaansa tapahtumat helpommin myös muun maailman tarkasteltaviksi. 2010-luvun kriisit ja konfliktit ovat tuoneet uusia ilmiöitä

mukanaan, sillä tapahtumapaikalta on usein runsaasti amatööritason materiaalia tarjolla. Myös rauhallisemmissa valtioissa, kuten esimerkiksi Turkissa, voivat hallinnot rajoittaa internetliikennettä ja hankaloittaa pääsyä sosiaaliseen mediaan (Yle 4.11.2016). Rajoituksista tai hidastusyriityksistä huolimatta niin sanotun kansalaisjournalismin leviämistä on nykyään entistä hankalampi estää. Kamerat kulkevat puhelimien mukana taskussa ja kuka tahansa voi tilanteen tullen toimia potentiaalisena kansalaisreportterina.

Sosiaalisen median ja kuvien helpon liikkumisen myötä myös uutistoimituksissa käytetään nykyään paljon lukijan kuvia. Se on usein helppo ja omaa toimittajaa edullisempi tapa saada kuvaa tapahtumapaikalta autenttisuutta tuomaan. Yleensä toimitukset merkkäavat nämä selkeästi erikseen tunnuksella ”lukijan kuva” tai ”lukijan ottama kuva”. Ilmiönä yleisön suhtautumista lukijan kuvaan on myös tutkittu (Puustinen ja Seppänen, 2010, 67). Haastattelututkimuksen perusteella voidaan karkeasti sanoa, että toimittajien suhde kuvitukseen on järjestäen kriittisempi kuin lukijan. Tutkimuksessa viisiportaista asteikkoa, jolla mitattiin yleisön luottamusta lukijoiden ottamiin kuviin. Tutkimuksen perusteella ihmisistä 45 prosenttia kokee lukijan ottaman kuvan luotettavaksi ja 29 prosenttia jossain määrin luotettavaksi. Haastattelututkimuksessa kävi ilmi, että kuvan luotettavuutta lisää huono laatu. Tätä haastateltavat perustelivat sillä, että amatöörikuvaaaja on objektiivinen läsnäolija ja usein sattumalta paikalla. Kamerapuhelimella otettu kuva koetaan usein autenttiseksi ja luotettavaksi tapahtumakuvaksi, jota ei ole voitu lavastaa eikä käsitellä ottamisen jälkeen. (Puustinen ja Seppänen 2010, 65–68.)

Sen sijaan, että lukijat näkevät amatöörikuvan luotettavampana kuin ammattijournalistit, on lukijoiden asenne kuvamanipulaatiota kohtaan hieman sallivampaa. Tämä painottuu erityisesti siinä, että ammattijournalistit eivät käytännössä koskaan hyväksy minkäänlaista elementtien poistamista tai lisäämistä, oli kyse sitten niinkin harmittomasta asiasta kuin tuotemerkin häivyttäminen kuvasta. Myös lukijat suhtautuvat tähän pääosin kielteisesti, mutta huomattavasti media-alan ammattilaisia lepusmin. (Puustinen ja Seppänen 2010, 97-109.)

Siinä missä perinteisen median on edelleen suhtauduttava kaikkeen julkaisemaansa journalististen valintojen ja lähdekritiikin nojalla, ovat eri toimijat kääntäneet vallitsevan aikakauden omaksi työkalukseksi. Suomalaisille tuttu esimerkki on MV-lehti, joka levittää hyvin värikkään ja faktoiltaan rönsyilevän informaatiossa pääosin sosiaalisten medioiden kautta (Helsingin Sanomat 4.5.2016). Eräänä äärimmäisenä esimerkkinä voidaan ottaa

äärijärjestö Isis, joka on merkittäväillä resursseillaan onnistunut luomaan varsin ammattitaitoisen propagandakoneiston ja joka viestinsä levittämiseen käyttää yksinomaan internetiä. Taitavan sosiaalisen median käytön myötä maantieteelliset esteet ovat hävinneet ja järjestön ideologia on levinnyt kaikkialle maailmaan (Helsingin Sanomat 20.11.2016).

Samalla kun epämääräisten lähteiden tuottama sisältö sekoittaa muutoin internetin uutisvirtaa monella tapaa, voi lukija hämmentyä ja lopulta suhtautua perinteisten uutislähteiden tuomaan kuvaan jopa vajavaisena. Usein pohjimmiltaan on kuitenkin kyse lukijoiden visuaalisesta lukutaidosta. Se tarkoittaa lukijan kykyä arvioida kuvan journalistista tehtävää, totuutta ja tuottamiseen liittyviä käytäntöjä (Puustinen ja Seppänen 2010, 8).

3 TUTKITTAVIEN JULKAISUJEN ASEMA SUOMEN MEDIAKENTÄLLÄ

Tutkimusaineistoksi valitsin kolme valtakunnallisesti merkittävää mediaa, Yleisradion (jatkossa Yle), Helsingin Sanomat sekä Iltalehden. Suomalaisella mediakentällä ne ovat lukijamääriltään merkittävimpien joukossa, mutta perusluonteeltaan ne kaikki ovat kuitenkin melko erityyppistä. Yle on verovaroin rahoitettu ja asiasisältöön painottuva, Helsingin Sanomat ehkä Suomen arvostetuin kaupallinen uutismedia, joka toimii maksumuurin takana verkossa, kun taas Iltalehti edustaa jo huomattavasti viihteellisempää kenttää klikkiotsikoillaan ja runsaalla viihdetarjonnallaan. Tutkielmassani keskityn pelkästään kyseisten julkaisujen verkkouutisointiin.

Suomen Yleisradio eli tuttavallisemmin Yle on suomalaisten omistama mediayhtiö, jonka toiminta rahoitetaan Yle-verolla (Yle 2017). Yleisradion toiminta perustuu yleisradiolakiin. Ylen ohjelmatarjonta on kaikille suomalaisille saatavissa niin tv:ssä, radiossa kuin verkossakin varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Ylellä on neljä tv-kanavaa, kuusi radiokanavaa ja kolme digitaalista radiopalvelua. Ylellä on Suomessa 24 aluetoimitusta, joista 18 on suomenkielisiä, viisi ruotsinkielisiä ja yksi saamenkielinen. Tämän perusteella Yle pyrkii tarjoamaan kattavan kuvan Suomesta. Yle ilmoittaa toiminnallaan tavoittavansa jokaisen suomalaisen vuosittain. (Yle 2017.)

Toinen tutkittavista medioista on Helsingin Sanomat, joka printtinä on levikiltään Suomen luetuin sanomalehti ja verkossakin se tavoitti vuoden 2017 viikolla viisi yli 1,5 miljoonaa lukijaa (Kantar TNS Oy 2017). Helsingin Sanomat on osa Sanoma-konsernia, joka toimii Suomen lisäksi myös Hollannissa, Belgiassa, Puolassa ja Ruotsissa. Sanoma ilmoittaa tuotteillaan tavoittavansa viikoittain 94 prosenttia suomalaisista. Helsingin Sanomien verkkojulkaisut ovat olleet vuodesta 2012 asti maksumuurin takana (Talouselämä 5.4.2013). Uudistuksen myötä ilmaiseksi voi lukea etusivua sekä viisi uutista viikossa. Vuonna 2015 Helsingin Sanomien kokonaistavoittavuus oli 1 913 000 lukijaa, joista digitaalisten julkaisujen osuus oli 65 prosenttia (mediaauditfinland.fi 2017).

Kolmas tutkittava media on Alma-median omistuksessa oleva Iltalehti. Se on tutkimusaineiston viihteellisin media. Iltalehti ilmoittaa olevansa poliittisesti sitoutumaton ja eri intressiryhmistä riippumaton iltapäivälehti ja verkkopalvelu. Vuonna 2015 Iltalehden kokonaistavoittavuus oli 2 070 000 lukijaa, joista digitaalisten julkaisujen osuus oli 85

prosenttia (mediaauditfinland.fi 2017). Vuoden 2017 viikolla viisi Kantar TNS Oy ilmoittaa Iltalehden Iltalehti.fi-verkkosivuilla vierailleen yli 1,8 miljoonaa kävijää. Luku käsittää 15-74-vuotiaat suomalaiset. Tämä tekee Iltalehti.fi-sivustosta Suomen toiseksi vierailluimman verkkosivun heti Ilta-Sanomien jälkeen (Kantar TNS Oy 2017). Iltalehti kannustaa lukijoitaan ottamaan kantaa ja osallistumaan keskusteluun uutisten yhteydessä olevin kommentointimahdollisuuksin. Näin Iltalehti ilmoittaa antavansa moniarvoisesti tilaa myös omasta kannastaan eroaville mielipiteille (Iltalehti 2017).

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimusaineisto

Aineistoksi olen kerännyt otannan vuoden 2016 Syyrian kaupunki Aleppoa koskevista uutiskuvista. Valitsin aihealueeksi Aleppon juuri siksi, että se on ollut varsin paljon ja tasaisin väliajoin näkyvillä. Näin Aleppo-uutisoinnit mahdollistavat hyvin tämänkaltaisen tutkielman tekemisen. Aleppon tapahtumat ovat osa Syyrian sisällissotaa, joka sai kipinänsä vuoden 2011 arabikeväästä. Ominaista vuodelle 2016 on ollut rakoilevien tulitaukoyritysten lisäksi huomattavat vaihtelut voimatasapainoissa kapinallisryhmittymien ja Syyrian hallituksen joukkojen välillä. Vielä osan aikaa vuodesta 2016 hallituksen joukot olivat alakynnessä, mutta sodan kulku muuttui merkittävästi Venäjän tultua entistä voimakkaammin Syyrian hallituksen tueksi Aleppon taisteluihin. Aleppon vuosi 2016 päättyi Syyrian hallituksen joukkojen voittoon ja kaupungin valtaamiseen (Yle 22.12.2016).

Tutkimusaineisto on kerätty jakamalla vuosi kolmeen osaan. Alku- ja loppuvuodelta uutisia ja kuvitusta oli tarjolla huomattavasti enemmän kuin vuoden keskivaiheilta. Keräsin kultakin tutkittavalta medialta 17 kuvaa ajalta tammi-huhtikuu, 11 kuvaa ajalta touko-elokuu ja 19 kuvaa ajalta syys-joulukuu. Näin kokonaismääräksi muodostui 141 aineistokuvaa. Aloitin aineiston keräämisen kasaamalla Helsingin Sanomien aineistorungon harkintaan perustuvalla satunnaisotannalla. Tämä tarkoittaa sitä, että joissain tapauksissa en hyväksynyt uutista mukaan tutkimusaineistoon esimerkiksi syystä, että uutisen kuvitus oli otettu Euroopassa. Aleppon ulkopuolisen kuvituksen hyväksyin vain silloin, kun se oli muutoin tiukasti yhteydessä juuri kaupungin tapahtumiin. Tästä esimerkkinä uutiskuvien pakolaiset Syyrian ja Turkin rajalla.

Tämän perusteella pyrin keräämään päivämäärällisesti mahdollisimman pitkälle samoina päivinä tai lähellä samaa päivämäärää julkaistua tutkimusmateriaalia myös Yleltä ja Iltalehdeltä. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että erityyppisen luonteensa takia kaikki Helsingin Sanomissa nähdyt tapahtumat eivät ole ylittäneet Ylen tai Iltalehden uutiskynnystä. Useammin tämä kuitenkin toistui Iltalehden kohdalla. Joissain tapauksissa myös vastaavat uutisjutut olivat Ylellä tai Iltalehdellä vailla kuvitusta tai videouutisen muodossa. Tämän tutkimuksellisen ongelman näen kuitenkin kompensoituvan melko hyvin sillä, että aineistoa on varsin paljon ja se on

ajankohdallisesti melko pitkälle yhtenevää. Lisäksi kaikilla tutkittavilla medioilla kuvituksen pääpaino on uutistoimistomateriaaleissa, joten mikään tutkittavista medioista ei pääse erottumaan poikkeavan suurella määrällä oman toimittajan kuvitusta.

Keräsin tutkimusaineiston yhdeksi uutisartikkeleiden listaksi. Tämän lisäksi tein myös Excel-taulukon, johon avasin sarakkeet kaikille tutkimuksessa mielenkiintoni kohteena oleville seikoille, kuten kuvan alkuperälle, kuvan henkilöille ja henkilöiden ilmeille, kuvatyypeille, kuvien uhreille sekä kuvissa näkyville tuhoille. Tämän taulukon pohjalta jokainen tutkimusaineiston kuva on käyty läpi yksitellen ja siitä on kerätty tutkimuksen kannalta kaikkein kiinnostavimmat tiedot.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Sovellan tutkimuksessani kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Analyysi tapahtuu sisältöä erittelemällä. Tällä tavoin pääsen tekemään suuren tutkimusaineiston perusteella oletuksia tietyn tyyppisten kuvien yleisyydestä. Tutkimusaineistoa kerätessäni olen kiinnittänyt huomiota seuraaviin seikkoihin: kuvan alkuperä, kuvakoko, ihmisten kasvojen ja ilmeiden näkyminen, eli voisiko kuvassa olevan henkilön tunnistaa, kuvan henkilöt sekä mahdolliset uhrin ja aineellisten tuhojen näkyminen. Lisäksi olen merkannut kuvassa näkyvät henkilöt joukoksi silloin, kun kuvassa esiintyy neljä tai useampi henkilö. Kuvien henkilöiden lukumäärään en ole kiinnittänyt tämän enempää huomiota. Aineistoa kerätessäni olen merkannut kunkin tutkittavan kuvan kohdalle havaintoyksiköksi ykkösen (1) aina, kun jokin kriteeri täyttyy. Näin ollen kuva kymmenestä miessotilaasta merkataan siis samoin kriteerein kuin kuva yhdestä miessotilaasta vain sillä erotuksella, että ensin mainittu on merkattu joukoksi. Kuvat, joissa ei esiinny ihmisiä, olen merkannut henkilöttömiksi kuviksi, mutta muutoin olen kerännyt niistä samat informaatiot kuin tutkimusaineiston kaikista muistakin kuvista.

Kuvien ihmiset käsittelen kahdella eri tapaa. Toisessa keskityn kiinnittämään huomiota henkilön statukseen, eli onko kuvan henkilö siviili, sotilashenkilö tai poliisi, poliitikko tai ”muuksi” merkattu henkilö. Muu tarkoittaa tässä yhteydessä esimerkiksi pelastushenkilökuntaan tai lääkäri- ja hoitoalaan niputettavaa kriisiympäristössä merkittävän aseman ihmistä. Toisessa määrittelyssä olen kiinnittänyt huomiota miesten, naisten sekä lapsien näkyvyyteen kuvissa. Lisäksi on vaihtoehto ”ei merkitystä”, johon päädytään esimerkiksi yleiskuvissa, joissa ihmisten tarkempi määrittely on joko mahdotonta tai kuvan viestin kannalta merkityksetöntä. Varsinkin lasten näyttäminen on

usein tunteisiin vetoavaa kuvitusta, joka herättää epäilyksiä (Puustinen ja Seppänen 2010, 82). Haluan tutkielmassani nimenomaan keskittyä siihen, kuinka pitkälle viestimet ovat valmiita menemään tai kuinka rohkea linja tällaisissa tilanteissa on vallalla.

Sisällön erittely on myös toimiva tapa tutkia sitä, milloin mediat kokeilevat niin sanotusti kepillä jäätä. Lukija kokee kärsimyksen näyttämisen etenkin sotakuvissa epäilyttävänä tai tarkoitushakuisena ja sen vuoksi luottamusta heikentävänä piirteenä (Puustinen ja Seppänen 2010, 56-58).

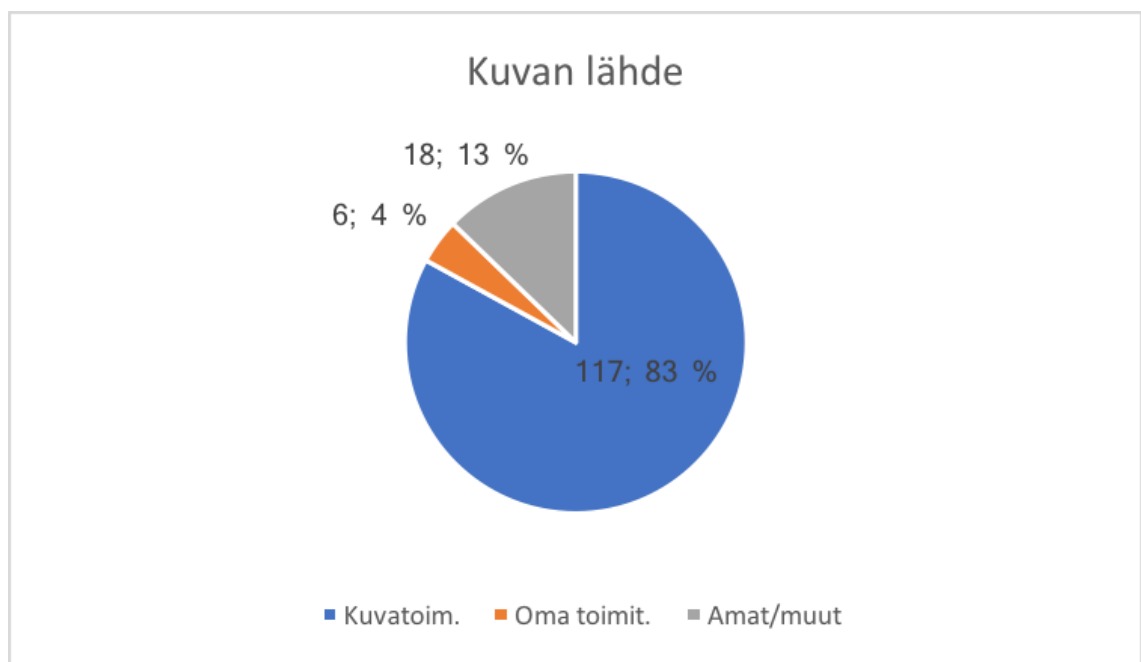
Kuvakokojen suhteen olen jaotellut kuvat yleiskuviin, puolikuviin ja lähikuviin. Tämän jaottelun niputin varsin tiukaksi, jotta lähellä toisiaan olevien kuvatyyppejen jaottelu onnistuisi aineistoa kerätessä mahdollisimman yhtenevästi ja virheettömästi. Määrittelemässäni yleiskuvassa näkyy koko ihminen ja yleensä myös laajasti ympäristöä. Tyypillisesti yleiskuvassa näkyy selkeästi missä ollaan, mutta tarkemmat yksityiskohdat voivat jäädä toisinaan vähäisemmiksi. Yleiskuvassa esiintyvä henkilö ei useinkaan välttämättä näy kyllin tarkasti, jotta hänet voisi kuvasta tunnistaa. Yleiskuviksi on myös luokiteltu kuvat, joissa ihmisiä ei esiinny. Puolikuviksi tässä tutkielmassa on laskettu kuvat, jossa ihminen ei enää näy kokonaan. Tämä tarkoittaa sitä, että raja-alue kulkee jossain henkilön säärin ja navan välisellä alueella. Lähikuviksi olen luokitellut kaikki tätä tiukemmin rajatut kuvat.

Kuvat voi luokitella myös useampiin eri kuvakokoihin, kuten laajoihin kokokuvaan, laajoihin puolikuviin, erikoislähikuviin ja niin edelleen, mutta tämän tutkielman kannalta en kokenut sitä olennaiseksi. Aineiston kattaessa yhteensä 141 kuvaa, on tiukemmin rajattu luokittelu myös tutkimuksen kannalta virheettömämpää, sillä usein rajat kuvakokojen luokittelun suhteen ovat varsin häilyvät.

5 TULOKSET JA ANALYSOINTI

5.1 Kuvien alkuperät

Kuviota 1. tarkastelemalla nähdään kuvien alkuperän olleen yli 80% tapauksista kuvatai uutistoimistoilta. Uutistoimistolähteet painottuivat Reutersin, EPA:n, AP:n ja AOP:n materiaaleihin. Niiden toimitusten kohdalla, jotka merkkasivat myös valokuvaajan nimen kuvatoimiston yhteyteen, kävi ilmi, että näidenkin kuvien takana oli varsin pieni määrä eri henkilöitä. Yleensä kuvitus oli painottunut kausittain yhden nimen alle. Oma toimittajaa oli käytetty Helsingin Sanomien kahdessa jutussa, mutta ne käsittelivät Syyrian, lähinnä Aleppon pakolaisia ja ne oli otettu Turkissa. Ne olivat kuitenkin kuvajournalistisen informatiivisia sekä tunteita herättäviä kuvia sotaa pakenevista perheistä lapsineen. On silminnähden merkilläpantavaa, että kun omaa toimittajaa on käytetty, on selvästi menty syvemmälle henkilöiden omaan tilaan. Omat toimittajat eivät ole olleet enää pelkästään taustatarkkailijan roolissa, vaan ovat selkeästi päässeet pakolaisten henkilökohtaiseen tilaan.

Kuvio 1. Kuvan lähde.

Toimituksen ulkopuolisen, ei journalistina toimineen henkilön kuvamateriaaliin on turvauduttu kaikkien tutkittavien medioiden kohdalla varsin usein, peräti 13 prosentissa

tapauksista (ks. Kuvio 1.). Tässä tilanteessa huomionarvoista on se, että yhtä kuvakaappausta lukuun ottamatta kaikki nämä kuvat olivat peräisin Suomi Syyria Yhteisöltä ja sen asialla Aleppossa käyneeltä Rami Adhamilta. Hänen toistuvat matkansa Aleppoon niin sanottuna ”lelusalakuljettajana” keräsivät Suomen mediassa ja kansainvälisestikin paljon huomiota.

Erityisen kiinnostavaksi tapauksen tekee se, että Adham jäi myöhemmin vuonna 2016 kiinni jihadistikontakteista sekä medialle levitettyjen kuvien lavastuksesta (Helsingin Sanomat 21.10.2016). Adham oli muun muassa lavastanut kuvan, jossa hän istuu vasen käsi tukisiteessä ja sideharso päässä ja tekaissut tarinan tämän ympärille. Oman kertomansa mukaan hän oli haavoittunut kaupungin pommituksissa. Todisteeksi lavastuksesta saatiin muun muassa Whatsapp-keskusteluja ja äänitallenne.

Journalistiselta kannalta tilanteessa, jossa on päädytty toimituksen ulkopuolisen, ei toimittajana toimivan henkilön materiaaliin, ollaan melko kiinnostavassa pisteessä. Kaikelta siltä suomalaiselta valokuvailta, joka tapahtumien keskipisteestä saatiin, putosi saman tien totuus pohja ja uskottavuus. Ennen kuin tämä ehti tapahtua, olivat kuvat ja tarinat nousseet otsikoihin kerta toisensa jälkeen. Iltalehti haastatteli asiaan liittyen Adhamin entistä puoluetoveria, joka niin ikään ihmetteli sitä, kuinka helposti media on ollut vedätettävänä (Iltalehti 21.10.2016).

Vaikka Adhamin materiaali olikin suurelta osin varsin tavanomaista ihmiskuvitusta Alepposta, oli tapaus erinomainen esimerkki niistä vaaroista, joita toimituksen ulkopuolisen toimijan materiaaleihin voi liittyä. Ylipäätään tämä on oiva esimerkki siitä, kuinka kuvaa voidaan käyttää ajamaan tiettyjä tarkoituksia.

5.2 Kuvien henkilöt

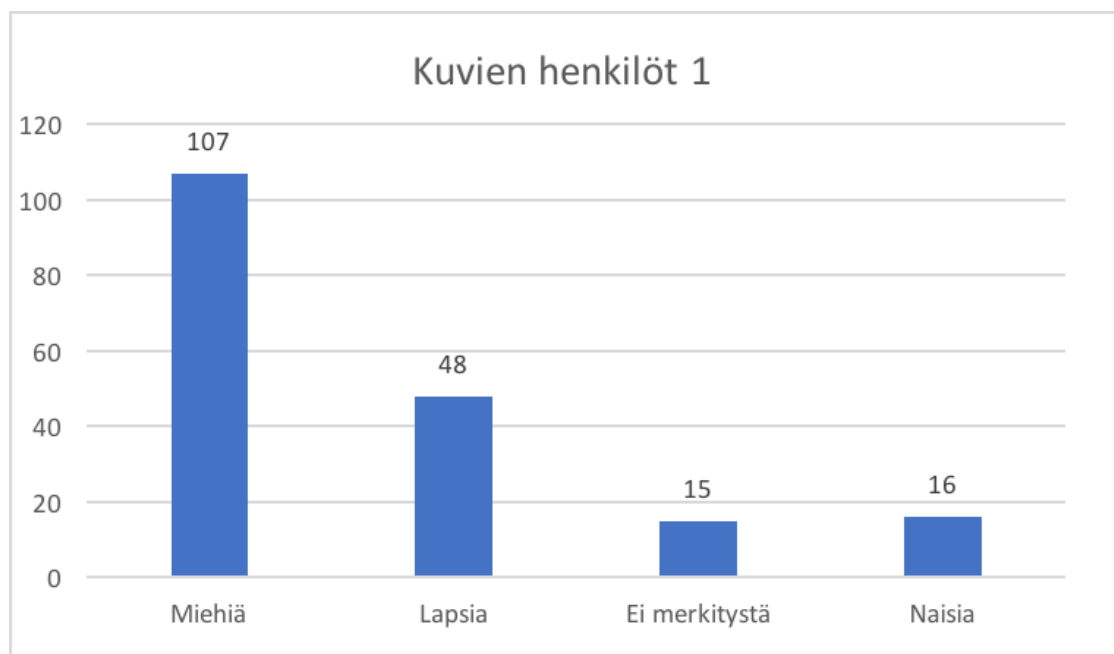
Tutkimusaineiston 141:stä kuvasta ihmisiä esiintyi 127:ssä kuvassa, joka on 90 prosenttia koko tutkittavasta kuva-aineistosta. Tyypillisimmin kuvissa esiintyy siviili tai siviilejä. Yleensä kuvan pääosassa esiintyy mies tai miehiä. Miehiä esiintyy noin kahdessa kolmasosasta koko tutkimusaineiston kuvista. On ehkä yllättävääkin, miten vähälle osuudelle naiset jäivät aineiston 141 kuvan joukossa. Aineiston kuvista 11 prosentissa, eli vain 16 kuvassa esiintyi naisia. (ks. Kuvio 2.)

Merkitsin myös erikseen kuvat, joissa esiintyi neljä ihmistä tai enemmän. Yli puolet ihmisiä näyttävistä kuvista oli ryhmäkuviksi laskettavia. Neljän tai useamman henkilön

kuvien osuus koko aineistosta oli 57 prosenttia. Mielestäni tämä kertoo siitä, että toimittajat eivät näissä kuvaustilanteissa pääsääntöisesti mene kovinkaan lähelle kohdetta vaan tyytyvät tarkkailemaan tilannetta kauempaa. Toisaalta se on varsinaisen kuvajournalismin hengen mukaista, sillä ollaan oltu ikään kuin tapettina tarkkailemassa tilannetta tapahtumien kulkuun vaikuttamatta.

Lapsikuvituksessa tarkempaa jaottelua tyttöihin ja poikiin ei ole tehty. Lapsia esiintyy noin kolmasosassa kuvista (ks. Kuvio 2.). Määrä on mielestäni varsin paljon, kun otetaan huomioon naisten esiintymisen vähäisyys. Useimmiten lapset esiintyivät kuvissa aikuisen seurassa, mutta yhdeksässä kuvassa lapset olivat kuvan ainoat henkilöt tai muuten selkeästi pääosassa ja aikuiset vain sattumalta taustalla.

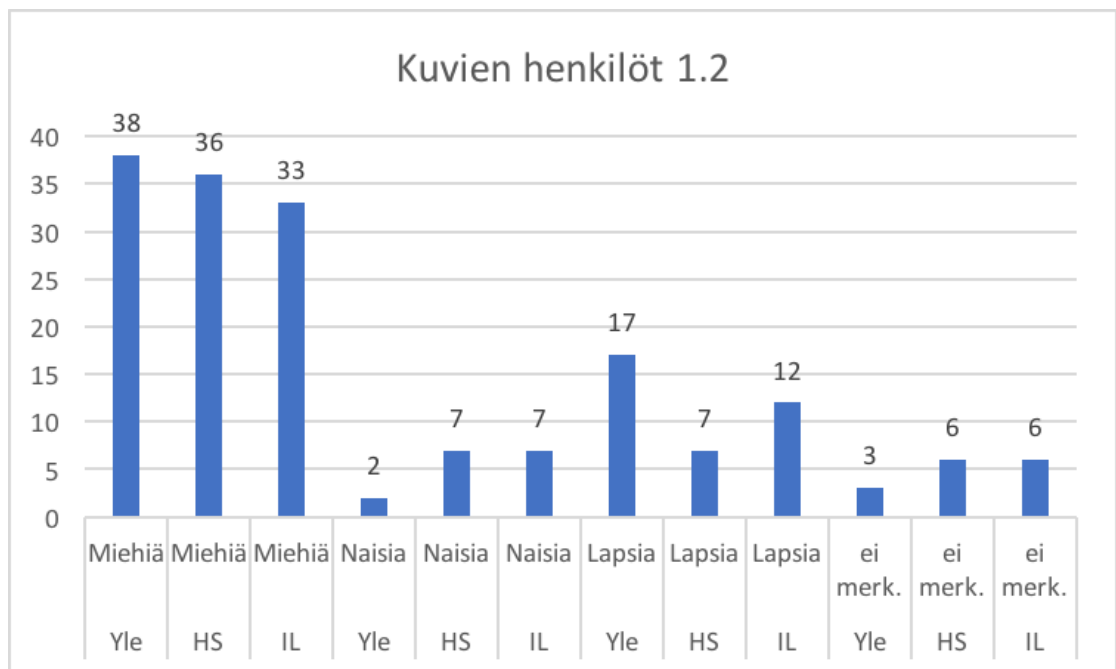
Ylipäättään lapsien näyttäminen kuvissa on tehokas tapa herättää ajatuksia ja välittää tunteita. Itsekin näkisin aineiston voimakkaimpien kuvien käsittelevän juuri lapsia. Kun otetaan huomioon luvussa 5.3 tarkemmin avattu seikka, että uhrien näkyminen on varsin harvinaista, voidaan ehkä ajatella, että sangen runsaalla lapsikuvituksella jollain tapaa paikataan sitä aukkoa, joka varsin varovaisella kuvamateriaalilla jää täyttämättä. Lapset näyttävät olevan se ihmisryhmä, jolla suomalaisessa uutiskuvassa yritetään vaikuttaa myös lukijan tunteisiin tätä kuitenkin liikaa järkyttämättä.

Kuvio 2. Kuvien henkilöt 1.

Sellaisia yleiskuvia, joissa henkilön sosiaalisella statuksella tai sukupuolella ei ole merkitystä, oli 15 kappaletta. Yleensä nämä olivat kuvia, joissa ihmiset olivat kaupungin

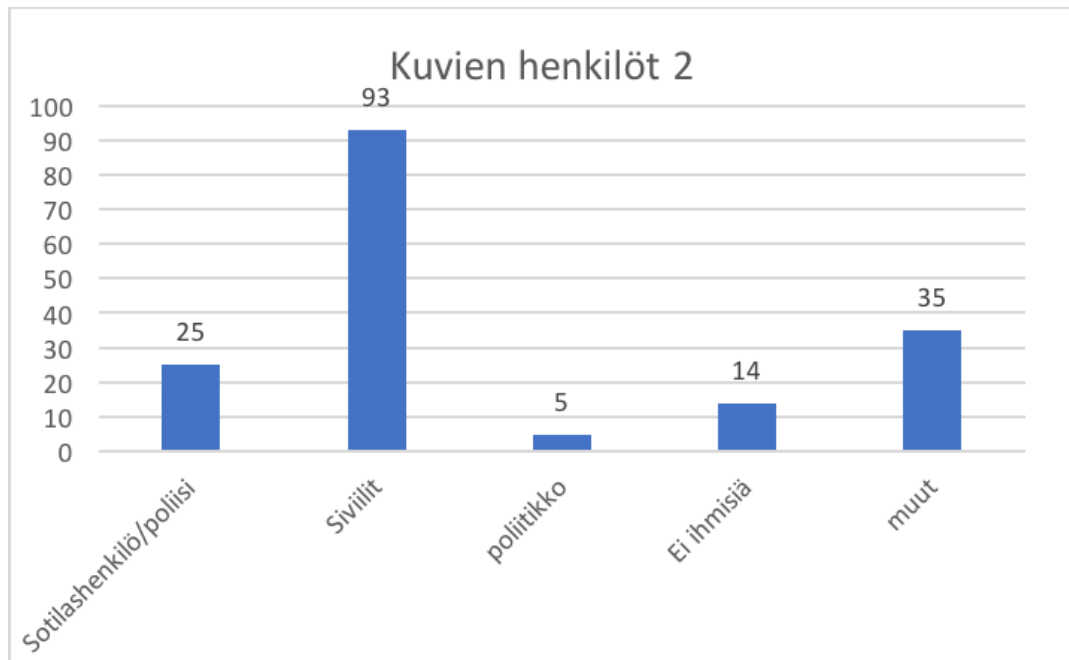
tuhoja yleisesti esittävässä kuvassa täysin sivuosassa pieninä yksityiskohtina - joissain tilanteissa ei edes pikasilmäyksellä havaittavissa. Vaikka kaikki tutkittavat tiedotusvälineet ovat varsin erilaisia, ovat kuvien henkilöt jakautuneet kaikissa tutkittavissa medioissa huomionarvoisen samalla tapaa (ks. Kuvio 3.). Mikään tutkittavista medioista ei tässä noussut millään saralla varsinaisesti erottumaan muista. Kun tarkastellaan henkilöiden sukupuolijakaumaa ja niiden jakautumista tutkittavien medioiden kesken, näemme kaikkien noudattavan melko pitkälle samaa kaavaa, jossa miehet ovat melko tasapuolisesti pääosassa. Lapsikuvituksessa on kuitenkin jo huomionarvoista, että Yle käyttänyt huomattavasti enemmän kuvia lapsista kuin Helsingin Sanomat. (ks. Kuvio 3.)

Kuvio 3. Kuvien henkilöt 1.2.

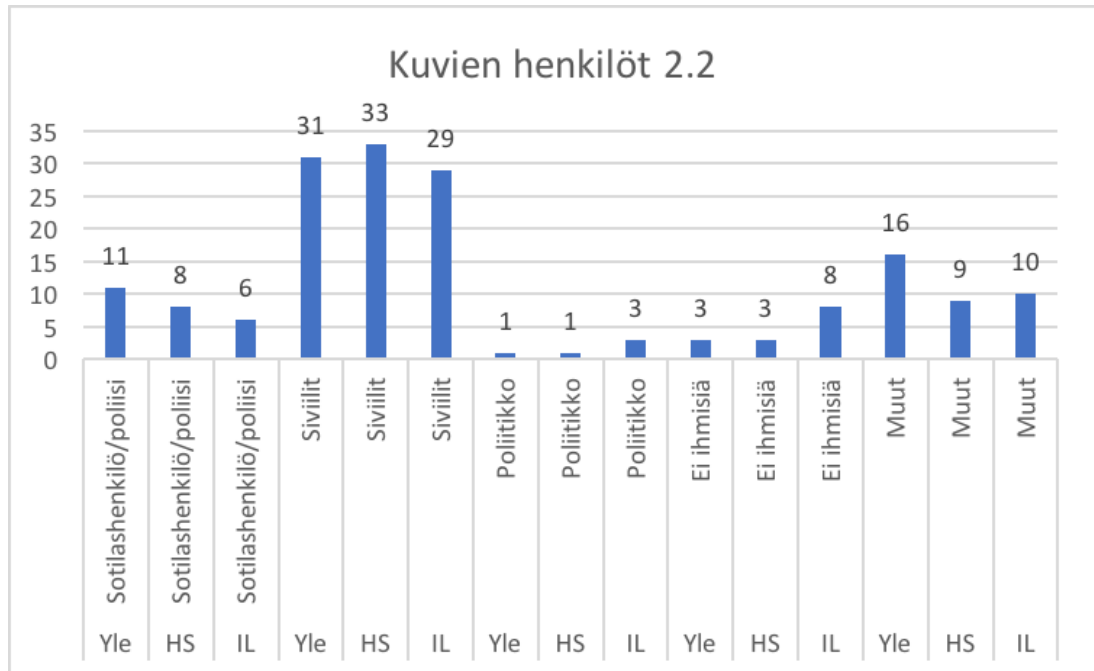
Kun kuvien henkilöitä tarkastelee sosiaalisen statuksen kannalta, voidaan huomata siviilien olevan kaikkein isoimmassa roolissa. Toiseksi suurimman osan muodostavat muut, joiksi on tässä tilanteessa merkitty sellainen henkilö, joka edustaa esimerkiksi pelastustyötä tekevää henkilökuntaa, hoitoalaa tai jotain muuta kriisiympäristössä merkittäväksi katsottavaa ammattikuntaa (ks. kuvio 4.). Mielestäni huomionarvoista on varsin vähäinen kuvamateriaali sotilashenkilöistä ottaen huomioon sen, että kyseessä on sota. Sotilashenkilöt tai poliisin edustajat muodostavatkin vasta kolmanneksi suurimman ryhmän. Vain 25 kuvassa eli 18 prosentissa tutkimusaineiston kuvista esiintyi sotilaaksi tai muuksi vastaavaksi henkilöksi laskettava ihminen. Poliitikkoja

näytettiin vain viidessä tapauksessa ja ne olivat muuten varsin irrallisia koko asiayhteydestä lukuun ottamatta erästä kuvaa Syyrian presidentistä Bashar al-Assadista sotilaidensa kanssa. Poliitikkoja esittävät kuvat olivat muutoin puoli- tai lähikuvamaisia kuvituskuvia ilman tiukempaa yhteyttä itse uutistekstiin. (ks. Kuvio 4.)

Kuvio 4. Kuvien henkilöt 2.

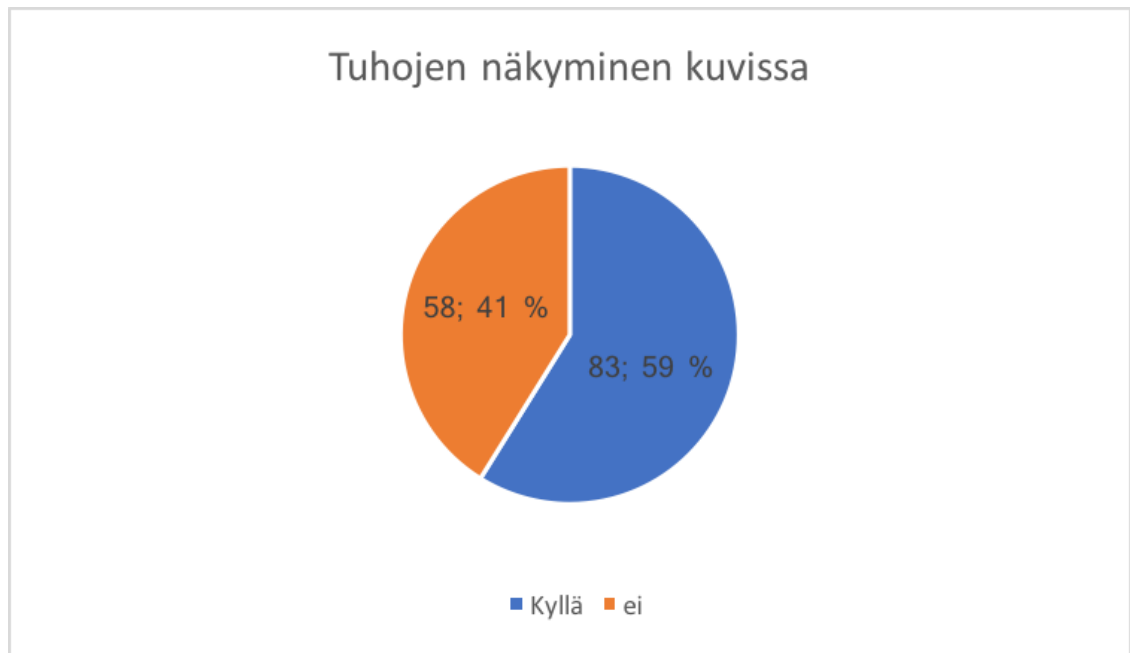
Myös sosiaalisen statuksen erittelyssä kaikki kolme tutkittavaa mediaa ovat varsin tasapuolisesti käyttäneet saman tyyppistä aineistoa (ks. kuvio 5.). Mielestäni tämä vahvistaa olettamusta siitä, että suomalaisviestimissä vallitsee varsin samanlainen linja keskenään. Ei voida puhua juurikaan mistään edukseen tai epäedukseen erottuvasta toimintatavasta, vaan kaikilla julkaisuun vaikuttavat tekijät vaikuttavat olevan kutakuinkin samanlaiset.

Kuvio 5. Kuvien henkilöt 2.2.

5.3 Uhrien ja tuhojen näkyminen

Materiaaliset tuhot ovat erottamaton osa kriisi- ja sotakuva. Kuvat materiaalisista tuhoista ovat kenties neutraalein keino näyttää se, mistä paikan päällä on kyse. Yli puolet kuva-aineistoa oli sellaista, jossa sodan aiheuttamat materiaaliset tuhot tai jäljet olivat selkeästi havaittavissa tai kuvan sanoman kannalta selkeässä asemassa (ks. kuvio 6.). Yleensä kuvissa näkyy pommitusten tuhoamia rakennuksia ja niitä tutkivia ihmisiä. Usein tällaiset kuvat kuitenkin vaativat kylkiäiseksi informatiivisen kuvatekstin. Pommitusten tuhoamassa kaupungissa lukija ei enää välttämättä osaa nähdä tilanteen todellista luonnetta. Kun uhreja ei näy, on lukijan usein mahdotonta tietää esimerkiksi se, onko kuvassa sairaalan vai tavallisen rakennuksen rauniot.

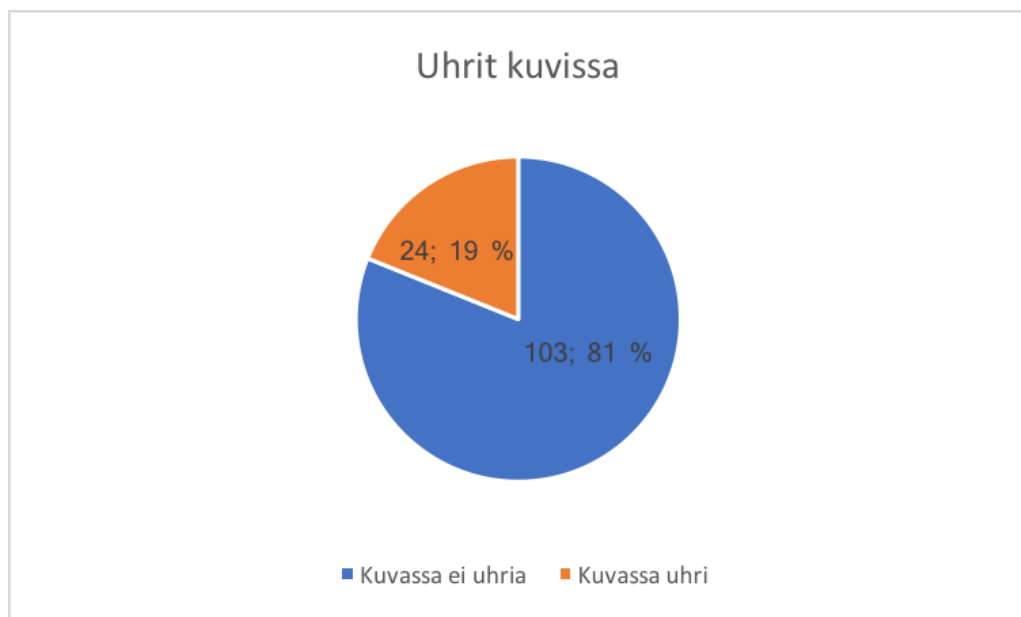
Kuvio 6. Tuhojen näkyminen kuvissa.

Uhrien näkyminen on puolestaan suomalaisviestimissä odotetusti varsin poikkeuksellista. Tutkimusaineiston kuvista ihmisiä esiintyi 127:ssä kuvassa, joista 24:ssä kuvan pääosassa oli uhri (ks. kuvio 7.). Uhriksi on tässä tutkielmassa katsottu henkilö, joka on sairaalahoidossa tai hänellä on havaittavissa muutoin ulkoisia vammoja tai ruhjeita. Uhriksi on nähty joissain tapauksissa myös pommitusten raunioittamasta rakennuksesta pois kannettu lapsi.

Tutkimusaineiston joukossa ei ollut ainuttakaan kuvaa kuolleesta. Tämä ei yllätä, sillä kuolleiden ja vakavammin haavoittuneiden esittäminen suomalaisviestimissä on ylipäättään varsin poikkeuksellista. Yleensä niitä näyttävissä uutisissa varoitetaan jo etukäteen mahdollisesti herkimpiä järkyttävästä sisällöstä. Tästä voidaan eräänä esimerkkinä käyttää Iltä-Sanomien 15.3.2016 verkossa julkaisemaa juttua, joka käsittelee Isis-järjestöstä salakuvattua videomateriaalia. Jutussa varoitetaan mahdollisesta rankemmasta sisällöstä siten, ettei lukija ainakaan vahingossa pääse sitä näkemään.

Suomalaisviestimillä on yleensä tapana pidättäytyä uhrien näyttämiseltä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö journalistiset toimintatavat ja alan omat eettiset käytännöt myös uhrien näyttämistä sallisi. Journalistin ohjeissa sanotaan, että yksityiselämään kuuluvia ja erityisen arkaluontoisia seikkoja voidaan julkaista, jos sillä on yhteiskunnallisesti poikkeuksellisen suuri merkitys. Usein tämä korostuu esimerkiksi

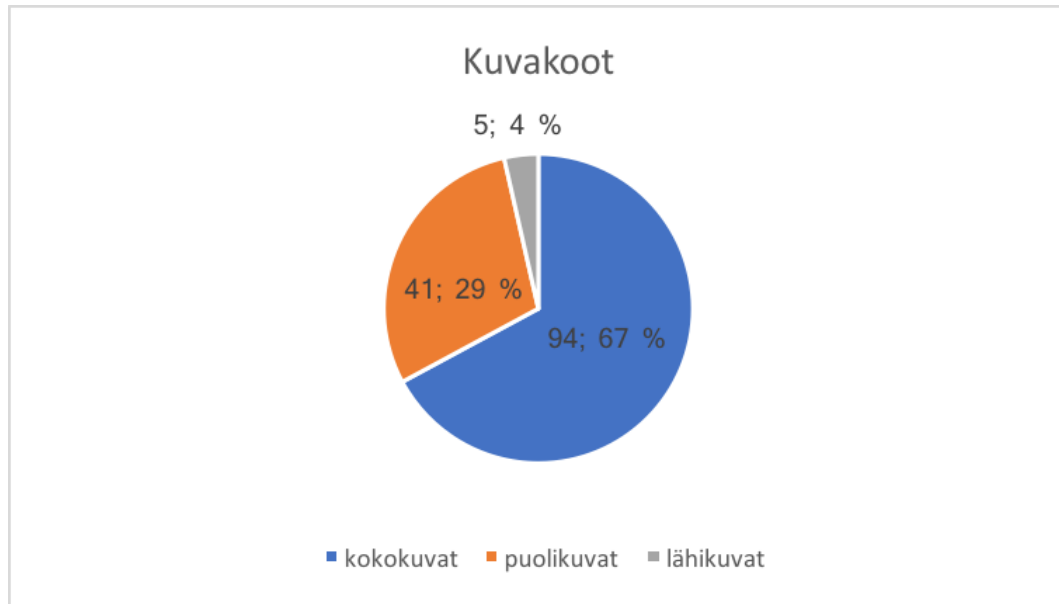
sotatilanteissa ja terrori-iskujen yhteydessä. Tästä esimerkkinä Brysselin terrori-iskut maaliskuussa 2016, jolloin Helsingin Sanomat julkaisi kantelun poikineen uutiskuvan, mutta tapaus sai lopulta vapauttavan päätöksen. (Julkisen sanan neuvosto 2017.)

Kuvio 7. Uhrit kuvissa.

5.4 Kuvakoot ja henkilöiden kasvojen näkyminen sekä ilmeiden erottuminen

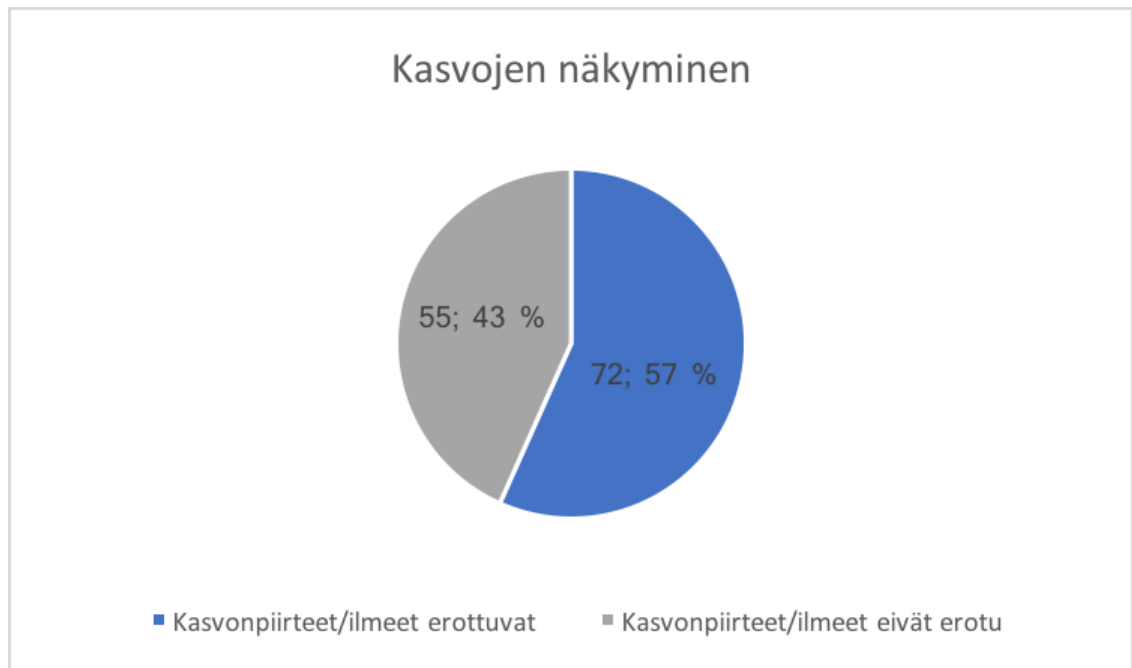
Tutkimusaineiston kuvista reilusti suurin osa, 67 prosenttia, oli tyypiltään yleiskuvamaisia (ks. kuvio 8.). Yleensä ne näyttävät tapahtumaympäristön hyvin, mutta ihmisiin liittyvät yksityiskohdat eivät useinkaan nouse aivan avainasemaan. Sen sijaan yleiskuvat ovat pääosin informatiivisia ja näyttävät ihmiset useimmiten aktiivisessa kontekstissa. Yleensä näissä kuvissa näytetään jokin toimintaan liittyvä asia, kuten pelastustyö raunioiden keskeltä.

Kuvio 8. Kuvakoot.

Vaikka valtaosa tutkimusaineiston kuvituksesta on tyypiltään yleiskuvamaisia, ovat ihmisten kasvonpiirteet silti päässeet yllättävänkin hyvin esiin. Yli puolessa kuvista esiintyy ainakin yksi sellainen ihminen, joka olisi kasvojen näkyvyyden perusteella kuvasta tunnistettavissa (ks. kuvio 9.). Yhteensä 72 kuvassa, eli 57 prosentissa koko ihmiskuvituksesta, kasvonpiirteet ilmeet tai jonkin kuvassa esiintyvän henkilön ilme oli nähtävissä, ja henkilö sitä kautta mahdollisesti myös tunnistettavissa. Kuitenkin suurimmassa osassa kuvista ihmisten tarkemmat piirteet eivät laajasta rajauksesta johtuen olleet kovin yksityiskohtaisia, eikä lähelle olla useinkaan menty.

Puolikuvien ja erityisesti lähikuvien vähäisyys saattaa yllättää. Tämä on myös omiaan vahvistamaan sitä olettamusta, että kuvitus on luonteeltaan tarkkailevaa raportointia tapahtumien kulkuun puuttumatta. Lähelle mennään vain harvoin. Samalla yksityiskohtaisemmat kuvat ihmisten ilmeistä ja sitä kautta välittyvistä tunnetiloista ovat vähäisiä, mikä puolestaan vahvistaa olettamusta siitä, että toimitukset mielellään välttävät joutumasta tilanteeseen, jossa kuvituksen tarkoitushakuisuutta saatettaisiin edes epäillä.

Kuvio 9. Kasvojen näkyminen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälaisessa roolissa ihmiset ovat suomalaisessa kriisikuvituksessa ja keitä kuvissa tyypillisimmin esiintyy. Johtopäätöksenä voisi sanoa tyypillisimmän aihepiiriä koskevan kuvan olevan yleiskuva siviilimiehistä sodan runtelemassa miljöössä. Kuvat eivät läheskään aina tuo katsojaa kovinkaan syvälle tapahtumaympäristöön, eivätkä ihmisten yksityiskohdat, kuten ilmeet ja kasvonpiirteet ole useinkaan kuvituksen pääosassa. Varsin usein kuvissa esiintyy myös lapsia, toisinaan myös näytettynä uhrin asemassa.

Kaikkein vähimmälle huomiolle kuvissa jäävät naiset. Naisten esiintymisen vähäisyys voi olla jopa yllättävää, mutta toisaalta varoisin tekemästä siitä täysin suoria verrannollisia johtopäätöksiä muihin maailman kriisikuviin, sillä länsimaiseen kulttuuriin verrattuna nainen on islamilaisessa kulttuurissa usein enemmän tai vähemmän peitetyssä ja katseilta piilossa olevassa roolissa (Renata 2012).

Uutisarvon kannalta eräs merkittävimmistä seikoista on tapahtuman läheisyys. Syyria sijaitsee maantieteellisesti varsin lähellä, mutta kulttuurillisesti elämä Lähi-idässä ei kosketa meitä kovin paljoa. Sen vuoksi uutiskuvalla on erittäin suuri vaikutus siihen, vaipuuko kriisi junnaamaan ihmisten mielissä taka-alalle vai ei. Uhrien näyttäminen ja tunteiden herättäminen ei ollut kuvituksen pääpaino, ja ainakin tämän tutkimusaineiston perusteella suomalainen media näyttäisi aika hyvin pidättäytyvän kärsimyksellä myymisestä. Edes tutkimusaineiston viihteellisin media Iltalehti ei noussut erottumaan tässä asiassa. Kuvissa esiintyvien henkilöiden ja journalistin eettisten käytäntöjen kannalta suuria riskejä tai kannanottoja harvemmin nähdään. Kuvien henkilöt esiintyvät kuvissa pääsääntöisesti positiivisessa valossa heidän itsensä kannalta heitä leimaamatta.

Kuvat olivat pääosin yleiskuvia, joten niiden tarkoitushakuisuutta ja todenperäisyyttä ei ehkä pysähdy kovin helpolla pohtimaan. Tämä on tietysti julkaisijalle itselleen turvallinen, mutta toisaalta joskus ehkä journalismin hengen vastainen linja. Lähi-idän kriisit monine osapuolineen ovat meistä katsottuna monimutkaisia ja kulttuurillisesti kaukaisia, joten monesti myös toimitukselle voi olla problemaattista valita näkökulmia. Kuten tutkielmassa noussut tapaus Adham muistutti, voivat mediat yksi toisensa jälkeen olla helposti johdettavissa harhaan, kun turvaudutaan täysin toimituksen ulkopuoliseen materiaaliin.

Silti nykyään vallitsee selkeästi havaittavissa oleva ilmiö, jossa osa kansasta ilmaisee tyytymättömyytensä perinteisten viestimien linjauksiin. Tulevaisuudessa onkin mielenkiintoista nähdä, päätyvätkö toimitukset vaihtamaan linjauksiaan.

Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto edusti kuitenkin enemmän uutiskuvitusta kuin itse kuvajournalismia laajempaa journalismin alueena. Kuvatoimistojen materiaaleihin painottuvien uutisjuttujen turruttaman uutisvirran seassa on silti hienoa nähdä tasaisin väliajoin myös laajempia suomalaiskuvaajien reportaaseja maailman eri kolkista. Kuvajournalistit antavat lukijalle arvokkaan mahdollisuuden kurkistaa tapahtumia pintaa syvemmältä tavalla, joihin uutistoimistojen materiaalit ja uutisjutut eivät yllä.

LÄHTEET

Helsingin Sanomat. 4.5.2016 <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002899693.html> Luettu: 05.03.2017

Helsingin Sanomat. 21.10.2016 <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002926455.html> Luettu: 06.02.2017

Helsingin Sanomat. 20.11.2016 <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004875771.html> Luettu: 07.02.2017

Ilta-lehti 21.10.2016 http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016102122496902_uu.shtml Luettu: 07.02.2017

Ilta-Sanomat 15.3.2016 <http://www.is.fi/ulkomaat/art-2000001138890.html> Luettu: 06.03.2017

International Photography Hall of Fame and Museum, 2017 <http://iphf.org/inductees/oskar-barnack/> Luettu: 05.02.2017

Julkisen sanan neuvosto, 2017, <http://www.jsn.fi/> Luettu: 17.04.2017

Julkisen sanan neuvosto, 2017, http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Luettu: 12.3.2017

Kangaspunta, S. 2017,
http://oppimateriaalit.internetix.fi/fi/avoimet/0viestinta/tiedotusoppi/p2_media-analyysi/3_kuva-analyysi/3_kuvajournalismi Luettu: 18.4.2017

Kantar TNS, 2017, <http://tnsmatrix.tns-gallup.fi/public/> Luettu: 05.02.2017

Kotilainen, N. 2015, Raakojen kuvien näyttäminen – tiedonvälitystä vai mässäilyä toisten kohtalonhetkillä?, Turun Sanomat

Lehto M. 2009, ”Maailma pitää näyttää sellaisena kuin se on, ja maailma on aika helvetin tyyli paikka” – Haastattelututkimus kuvajournalistien etiikasta ja kärsimyksen kuvaamisesta, Tiedotusopin pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto

Meltio, N. 2014, Yle, Ulkolinja – Kasvot Syyrian sodalle.

Puustinen, L. Seppänen J. 2010, Luottamuksen kuva, Tampere: Juvenes Print.

Renata, P. 2012, Islamin hunttu, Talvio, L., Tampere: Vastapaino.

Yle 2017, yle.fi Luettu: 19.04.2017

Yle.fi <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/11/28/yle-pahkinankuoressa> Luettu: 06.02.2017

Yle 4.11.2016 <http://yle.fi/uutiset/3-9274325> Luettu: 09.03.2017

Yle 22.12.2016 <http://yle.fi/uutiset/3-9370225> Luettu: 09.03.2017